D · N
16/1 1949

Atombomben

Enligt vanliga beräkningar motsvarar en atombomb av den styrka som användes i Japan ungefär 2.000 ton bomber av ordinär beskaffenhet; för dessas befordran krävs omkring 400 bombplan. Detta innebär att den oerhörda ödeläggelse som anställdes i Tyskland år 1944 skulle ha kunnat åstadkommas med något hundratal atombomber. Men det nya stridsmedlets effektivitet är därmed inte tillräckligt framhävd. Atombomber skulle i ett framtida krig kunna sändas med fjärrstyrda vapen eller placeras av sabotörer. Med all sannolikhet har de moderna atombomberna hundratals gånger större effekt än de mot Japan använda, varvid inte minst de radioaktiva verkningarna är av betydelse. En enda atombomb kan antas tillräcklig för att utplåna allt liv i ett par medelstora svenska landskap eller i en amerikansk delstat.

En tendens att nedvärdera atombomben har från början framträtt i militära kretsar och har stimulerats av professor Blacketts i många hänseenden intressanta, men i väsentliga punkter missvisande framställning. Denna tendens kommer ofta till uttryck i satser som är självklart riktiga och likväl ägnade att ge en felaktig, förmildrad bild av det nya vapnets innebörd. Enklast uppnår man en viss suggestion genom att med energi framhäva tanken att atombomben inte bör underskattas, men heller inte överskattas. På samma nivå står Blacketts påpekande att mot mindre mål vanliga bomber är lika effektiva som atombomber; det är riktigt, lika riktigt som att det är onödigt att skjuta råttor med kanon. En liknande tankegång presterade den svenske överbefälhavaren för ett år sedan; atombombens verkan skilde sig, skrev han, i princip inte från vanliga bombers, skillnaden var blott kvantitativ. På föga högre plan står påståendet att man kan ordna med skydd för eller bortflyttning av städernas invånare — ty en räddning efter denna linje motsvarar i kostnaden uppbyggandet av en rad nya städer och är ändå ytterligt osäker. I sin skrift "Se framåt" lyckas kapten von Vegesack, genom att driva hela denna genre till det yttersta, att göra den komisk.

I den nu föreliggande internationella situationen hör det till nedvärderingen av atombomben att förklara att USA inte kan besegra Ryssland blott med detta vapen. De ryska arméerna tågar in i Västeuropa och blir därigenom oåtkomliga, såvida inte USA vill atombomba sina allierade. "Inte ens förstörelsen av alla Rysslands större städer skulle förminska Sovjetarméernas slagkraft förrän många månader gått till ända" skriver Blackett. Med samma rätt kan påstås att Rysslands totala förintande ej behöver hindra en rysk erövring av Europa. Men tror någon att en stat eller rättare en armé fortsätter att slåss under sådana förhållanden? Tror någon att Sverige skulle kämpa vidare om en fiende som prov på sin förmåga hade utplånat låt oss säga de fem största städerna och Skåne?

Varför rustar västmakterna på alla områden, om atomvapnet är tillräckligt för att säkerställa segern? Först och främst bör påpekas att man på många håll givit uttryck åt tvivel på det förnuftiga i denna allmänna upprustning; det vore klokare, säger man, att helt lita till flyg och bomber. Men även för dem som är övertygade om atomvapnets avgörande kraft kan en sådan upprustning te sig nödvändig eller åtminstone motiverad. USA skulle, det framgår av hela den offentliga debatten, vilja komma fram till en militär organisation som säkrar dess överlägsenhet och därmed världsfreden utan atombombens hjälp. Just vapnets fruktansvärda natur gör att man om möjligt vill slippa använda det. Härtill kommer att mera ordinära militära aktioner blir erforderliga även om atombomben säkrar segern. Och slutligen: ett totalt förbud mot användning av atombomben ingår i den amerikanska politikens syften.

Att ett dylikt förbud inte kunnat genomföras beror på Rysslands vägran att gå med på internationell kontroll. Denna vägran är förklarlig. Blackett påpekar att det är lätt att ta reda på förhållanden i USA som det för närvarande är omöjligt för främmande stater att få kännedom om i Ryssland; därför skulle Ryssland förlora på att en inspektion och kontroll anordnades. Han kunde ha tillagt att hela det ryska systemet står och faller med järnridån och sekretessen. De människor som räknar på att Ryssland skall öppna sina gränser för främlingar och därmed landet för insyn förstår inte att en sådan politik skulle innebära det ryska tyranniets självmord.

För en demokrat vore det den grövsta skenhelighet att beklaga atombombens existens. Det är denna bomb i USA:s hand som gör att Västeuropa ännu är fritt, att Sverige inte är en rysk koloni. Men bombens existens gör också att kravet på en stabil organisation till fredens värn är mera tvingande och brännande än någonsin förr.

SPORTENS LILLE JÄTTE

Nu för tiden hör det till allmänbildningen att känna till idrott. Idrottskunnig är den som läst "SPORTENS LILLE JÄTTE". Denna aktuella och innehållsrika uppslagsbok, skriven av landets bästa sportskribenter, innehåller allt som kan önskas i alla sportgrenar, historik, regler, märkesprov, rekord, biografier, träningsråd m. m. "Ingen måtta på materialets rikedom", skriver *Mr Jones* i AB. "Färgrik och spännande", säger *Edwin Wide* i M. T. 1.200 sidor. Rikt illustr.

Sänd kupongen — ej pengar — i dag!

Till .... bokhandel eller NATUR och KULTUR, Stockholm Va. Undertecknad beställer för omedelbar leverans ... ex. "Lille Jätten", 21:— att sändas mot postförskott plus porto att betalas med 5:— kr. i mån. (Boken blir min egendom först sedan den slutbetalts). (Stryk det som ej önskas).
Namn:
Adress:

Karlstad och Washington

Varje försök att skapa klarhet kring det aktuella läget när det gäller förhållandet mellan USA och Norden stöter på vissa svårigheter. För de nordiska ländernas del föreligger endast andrahandsuppgifter om de preliminära planer som dryftats i avvaktan på det definitiva ställningstagande som enligt statsminister Gerhardsen skulle kunna väntas vid mötet i Köpenhamn, men som enligt utrikesminister Lange måste dröja till senare. När det sedan gäller att göra sig en riktig bild av den amerikanska politiken gentemot Norden infinner sig nya problem.

Karlstadsplanen bär onekligen den utspekulerade skrivbordsproduktens karaktäristiska drag. Särskilt uppmärksammad har med all rätt blivit kombinationen av en bestämmelse om amerikanska materielleveranser i fredstid med ett förbud mot varje avtal om bistånd i händelse av krig. En sådan kombination gör ett minst sagt egendomligt intryck. Intrycket blir snarast förstärkt av den klausul som lär ingå i planen och enligt vilken hjälp västerifrån "inte skulle vara utesluten" — en passus som väl får uppfattas som hr Undéns sista bud inför kravet på en i fredstid överenskommen västsamverkan.

Det väckte i Sverige en viss uppmärksamhet när president Truman i sitt budgettal för någon vecka sedan förklarade att han "för att trygga säkerheten i det nordatlantiska området" ämnade föreslå leveranser av krigsmateriel, dels till medlemmarna av den planerade Atlantpakten, dels till "vissa andra stater där sådant bistånd är av betydelse för USA:s nationella säkerhet". Presidentens ord uppfattades på vissa håll som ett bevis för att de nordiska demokratierna under alla omständigheter skulle kunna räkna på att erhålla amerikansk krigsmateriel utan någon närmare anknytning till USA. På fredagen gjorde emellertid det amerikanska utrikesdepartementets presschef, Mc Dermott, ett förtydligande uttalande, varav framgick att en sådan tolkning av presidentens ord måste vara oriktig. Enligt Mc Dermott är USA villigt att leverera krigsmateriel endast till Atlant- och Riopakternas signatärmakter samt till stater gentemot vilka USA har särskilda, i Trumandoktrinen grundade förpliktelser, t. ex. Turkiet och Grekland. Innebörden av Mc Dermotts yttrande, särskilt med avseende på de nordiska länderna, utvecklas vidare i ett i dagens nummer infört telegram från Dagens Nyheters New York-korrespondent.

I det läge som nu föreligger kan det vara skäl att ställa två frågor. För det första: Vilken innebörd vill man för närvarande i USA förläna Vandenbergresolutionen med dess krav på amerikanskt stöd åt regionala sammanslutningar till fredens bevarande inom FN:s ram? Har det skärpta läget på krigsmaterielfronten föranlett en skärpning också av resolutionens bestämmelser? För det andra: Är det rimligt att de nordiska länderna skall avvisa leveranser av amerikansk krigsmateriel av den orsaken att dylika leveranser inte kan erhållas utan ett löfte om en mera omfattande och mera effektiv insats från USA:s sida?

Regeringen vill bromsa avbetalningshandeln

som ett led i den allmänna kreditbegränsningen på administrativ väg. Utan tvivel finns åtskilligt av de umbärliga kreditaffärerna just inom avbetalningssektorn, men man får därför inte glömma bort att den inrymmer värdefulla element av social självhjälp, exempelvis vid bildandet av nya hem, vid anskaffning av arbetsredskap och för köp av hushållsmaskiner som bristen på arbetskraft gjort oumbärliga även för husmödrar som inte har råd att köpa dem kontant. Dessa omständigheter måste beaktas vid utredningen. Om den inriktas på att sanera avbetalningshandeln och dämpa den köplust för mer eller mindre utpräglade lyxföremål som befordras genom låga kontantinsatser, kan man nå resultat genom att göra panträtten i de sålda varorna mindre förmånlig än nu för säljarna. Det starkaste motivet till ökade avbetalningsaffärer, nämligen att folk i inflationstider räknar med att få saker billigare genom att köpa först och spara sedan, blir antagligen ännu starkare genom en onyanserad förbudslagstiftning.

PRESSGRANNAR

De ryska arbetarnas direkta inflytande på fackföreningsrörelsens angelägenheter är mycket mindre än de svenskas, framhåller Aftontidningen (s), närmast med stöd av rapporter från en norsk LO-delegation. Ännu mindre har de ryska arbetarna att säga till om när det gäller lönerna:

Kollektivavtalen, som träffas av de lokala organisationerna, innehåller, att arbetarna ska uppfylla eller överträffa produktionsplanen och anstränga sig för att öka produktionen. Företaget förpliktar sig till att uppfylla bestämda lönevillkor samt till vissa sociala och kulturella åtgärder. Kollektivavtalen ska godkännas av förbundsstyrelserna och av vederbörande ministerium. Kan enighet inte träffas på den vägen går frågan till LO:s högsta ledning, centrala fackföreningsrådet, som avgör tvisten med bindande verkan. Där ligger vårt eget reformistiska och regeringstrogna LO i lä när det gäller makt och inflytande.

Lönesystemet är byggt på individuella ackord, vartill kommer premiering. En arbetsprestation på 100 procent över normen kan medföra [illegible]

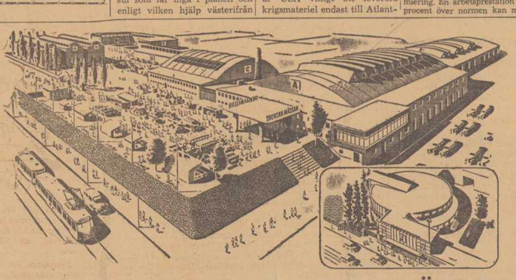

TRETTIOANDRA SVENSKA MÄSSAN

Riksvarumässan - Exportvarumässan - Göteborg 21-29 maj

Alla slag av svenska industri- och hantverksartiklar

Begär *idag* anmälningssedel och broschyr nr 126

Svenska Mässans Kommissariat, Göteborg 5, Telefon 182060, 182061, 181086

VETENSKAP ELLER MYSTIK?

TOYNBEES HISTORIEFILOSOFI

Arnold Toynbee.

PROFESSOR Arnold Toynbee (född 1889) blev år 1925, efter att ha varit verksam bland annat som docent och professor i grekiska, forskningsexpert i Englands utrikespolitiska institut (Chatham house) och har som sådan främst blivit känd genom sina utomordentligt sakkunniga, av djärva historiska jämförelser kännetecknade översikter i tidskriften Survey of International Affairs. Under åren före världskriget började Toynbee utge ett väldigt historiefilosofiskt arbete "A Study of History". Sex volymer på tillsammans omkring 3.000 sidor utkom 1934—1939; de sista delarna av verket väntas bli färdiga inom de närmaste åren. År 1946 publicerades emellertid ett sammandrag på 600 sidor av de redan utgivna delarna; detta sammandrag hade utarbetats av D. C. Somervell, men var genomsett och godkänt av Toynbee. Vidare har Toynbee själv utgivit en samling uppsatser, "Civilization on Trial" (1948), som i viktiga hänseenden belyser och kompletterar "A Study of History".

Genom dessa arbeten, och främst genom Somervells sammandrag, har Toynbee blivit den anglosachsiska världens kanske mest kände historiker. Sammandraget har i USA sålts i 200.000 exemplar; det har utkommit på eller är under översättning till en rad andra språk. Inom fackkretsar har mottagandet varit blandat. Det entusiastiska berömmet har övervägt, och man har rent av betecknat "A Study of History" som samtidens märkligaste bok, men några kritiker har ställt Toynbee utanför vetenskapen och ser i honom en lärd fantast av välkänd typ.

Toynbees oerhörda lärdom är ostridig. Han är, såsom sakkunniga betygat, grundligt beläst på de mest skilda områden, och mot hans redogörelser för historiska förlopp — från äldsta tider till våra dagar — anses i regel, med tanke på stoffets omfattning, relativt litet vara att invända. Vad frågan gäller är om den historiefilosofi i vilken kulturer och händelser sätts in som länkar i en bevisföring är hållbar eller åtminstone upplysande och klargörande. Om den frågan besvaras med nej, blir Toynbees bok av ringa värde, ty konkret historisk kunskap kan bättre inhämtas på andra håll, där den serveras utan anspråk på att stödja ett slags världsförklaring med härtill fogat framtidsperspektiv.

Efter det första världskriget väckte Spengler sensation med sitt arbete om Västerlandets undergång. Inom mänskligheten har artskilda kulturer uppstått, blomstrat och gått under, det var Spenglers tes, och nu är det Västerlandets tur att möta förgängelsen. Denna teori, först prisad och kritiserad och sedan snart glömd, lärde Toynbee känna redan år 1920, och den har utan tvivel starkt påverkat honom. Enligt Toynbee har ett stort antal kulturer — civilisationer eller "societies" enligt hans uttryckssätt — genomgått detta schema, att födas, mogna och dö. Till skillnad från Spengler söker emellertid Toynbee fastställa lagar för kulturernas liv, han vill besvara frågorna: varför har de uppstått, under vilka betingelser har de blomstrat, vilka orsaker har lett till deras undergång? Och han kommer, särskilt i "Civilization on Trial", slutligen till en optimism med reservationer: den västerländska kulturen kan, om det förflutnas erfarenheter beaktas, bli kärnan i en ny, universell och varaktig kultur. Då Toynbee anser sig ha klarlagt vad det förgångna kan lära oss, innebär denna tankegång att han framträder som vår kulturs, ja, vår världs räddare. Medan Spengler var undergångens profet, är Toynbee frälsningens vägvisare.

Vad är då en kultur? Redan på denna punkt framträder den slitning mellan common sense och stor metafysik — mellan engelska och tyska tankevanor, om man så vill — som utmärker Toynbee. Han börjar med att fastslå den obestridliga sanningen att ett lands historia inte kan förstås genom ett till detta land isolerat studium; industrialismens utveckling i England kan, exempelvis, utredas blott under hänsynstagande till landets geografiska och politiska läge, och därmed är man inne på flera europeiska och amerikanska länders ställning och förhållanden.

Denna iakttagelse ger oss, skriver Toynbee, en ledtråd till fixering av begreppet kultur. En kultur är helt enkelt "den minsta enheten för historiskt studium som man kommer till då man söker förstå sitt eget lands historia". Från denna utgångspunkt kan vi i samtiden särskilja "minst" fem kulturer: den västliga kristendomens kultur, den ortodoxa kristna kulturen i Ryssland och sydöstra Europa, Islamkulturen, de hinduiska och ostasiatiska kulturerna. I det förflutna kan omkring femton liknande kulturer spåras.

Principiellt är intet att invända mot själva detta sätt att ta upp problemet. Toynbee tycks använda ordet kultur med samma rent pragmatiska eller pedagogiska syfte som är vanligt i historieforskning likaväl som i populär framställning; man talar om kulturer, om historiska skeden, om samhällsklasser osv., men har klart för sig att det här blott är fråga om för skildringen nödvändiga hjälpbegrepp; man skiljer mellan medeltid och nyare tid för att markera vissa olikheter, inte i tro på att dessa skeden bildar slutna enheter eller organismer. Men Toynbee driver den i och för sig rimliga synpunkten med en godtycklighet som ger oss en aning om vad som komma skall. Ty det finns uppenbarligen inte någon möjlighet att på tanken om förstående av det egna landets historia bygga upp den nyssnämnda indelningen i fem samtida kulturer. Hur kan England i samtiden "förstås" utan kännedom om dess besittningar och dominions i Asien och Afrika? Hur kan USA förstås utan dess relationer till Japan och Kina? I själva verket är det tydligt att den för förstående av det egna landets historia nödvändiga kunskapen snabbt förändras och än omfattar det ena landet, än det andra. Visserligen har, för att ta det förut nämnda exemplet, koloniernas roll för den engelska industrialismen ofta överdrivits, men ingen vill väl dock påstå att Indien kan uteslutas ur en skildring av denna industrialism. Eller hur skall, för att ta upp ett annat av Toynbees exempel, den moderna demokratins uppkomst i England, Frankrike och USA kunna förstås utan kännedom om de antika förebilder som ständigt åberopades? Hela Toynbees bevisning är oroande: han betonar med stor skärpa att den som vill studera England måste veta något om Frankrike, men går förbi den sats han från sina utgångspunkter behöver bevisa, nämligen att den som vill studera England inte behöver veta något om Indien.

Hittills har likväl Toynbee följt det sunda förnuftets linje, även om det är ett sunt förnuft på avvägar. Men inom kort förändras helt perspektivet. Under skildringen av kulturerna undergår dessa en förvandling. Från att vara en smula konstigt använda hjälpbegrepp blir de ett slags varelser med egna syften och lagar, inte olika Hegels folkandar eller den Spenglerska spekulationens övermänskliga väsenden. En ny definition på kultur ersätter den ursprungliga. Alla kulturer är "representanter för en bestämd art och är verksamma för ett och samma syfte". "Jag skulle vilja säga", skriver Toynbee i ett annat sammanhang, "att var och en av dessa kulturer, medan den är i verksamhet, utgör ett speciellt försök till ett enda stort allmänmänskligt företag, eller, när den betraktas sedan dess verksamhet är till ända, är ett speciellt exempel på en enda stor allmänmänsklig erfarenhet." Då Toynbee uttalar detta säger han sig använda "mänskliga" ordalag; detta uttryckssätt tycks innefatta den reservationen att han definierar ordet kultur på det sätt som för vanlig mänsklig betraktelse är naturligt. Men denna "mänskliga" synpunkt blir alltigenom Toynbees egen, den blir hans krycka på vägen till mystiken.

Motsägelsen på denna avgörande punkt leder till ständiga svårigheter. Toynbee är osäker om hur många kulturer som existerat och nu existerar. Intet är naturligare, om man utgår från common sense-definitionen, men intet är orimligare enligt den definition som i kulturen ser en klart avgränsad, individualiserad form för mänsklig samlevnad. Då kulturen används som enhet i skildringen av den mänskliga utvecklingen, i stället för folket eller klassen, blir det likaledes rimligt enligt den förstnämnda bestämningen, men godtyckligt enligt den sistnämnda. Värre är dock att själva definitionstekniken gör det möjligt för Toynbee att någorlunda fritt bestämma vad han skall kalla kultur. Cirkelbeviset ligger nära: en kultur kännetecknas av vissa tendenser och lagar; de företeelser hos vilka jag finner dylika tendenser och lagar kallar jag nämligen kulturer.

Hela Toynbees arbetsmetod kännetecknas av samma svaghet. Med några förnuftiga, nästan förnumstiga ord tar han oss vid handen, men om vi följer med är vi snart inne i en snårskog av odefinierade begrepp, cirkelbevis, ren metafysik och antiintellektualistiska besvärjelser, för att till slut hamna i det mörker där det blott gäller att tro vägvisarens ord. Och Toynbee är en lika suggestiv som gäckande vägvisare; mystiken mjukas upp med lekfullt skeptiska reflexioner, ty hans tro är stark nog för att tillåta skämt och någon ironi.

Herbert Tingsten

Ateljévisningar på Konstens vecka

Hovrättsrådet Johan Nordenfalk, ordförande i Konstföreningen, till vänster, och professor Carl Eldh.

I senaste konseljen fick Sveriges allmänna konstförening regeringens tillstånd att ordna det varulotteri som kommer att bli en av Konstens veckas stora attraktioner. Försäljningen beräknas kunna sätta i gång över hela landet omkring 1 februari — själva "veckan" kommer först 5—13 mars. Till attraktionerna då hör visning av kända konstnärers ateljéer.

— Lotteriets behållning går helt och odelat till den fond för sjuka och gamla konstnärer som för 12 år sedan under namnet Konstnärernas hjälpfond bildades med starkt stöd av prins Eugen. I dagarna utsänds genom Konstföreningen en vädjan till ledande industrier och andra om bidrag såväl i form av vinster till lotteriet som kontanta medel till hjälpfonden, säger hovrättsrådet Johan Nordenfalk, ordförande i Konstföreningen, som är "veckans" initiativtagare. "Konsten ger — ge åt konsten!" har också blivit det slagord som vi tagit upp i samband med Konstens vecka.

Hörde Ni

Lennart Dansks reportage på fredagskvällen från "de glömda männens gata" — Bowery Street i New York?

H. F. MILANS
författaren till den nyss utkomna

Gud vid avskummets gata

Häft. 4:25, inb. 6:75.

förde i flera år en hopplös existens vid denna gata. Upprättad blev han en av de ivrigaste räddningsarbetarna där. Hans bok om vad gudstron kan uträtta i hopplösa fall utgör en samling dokument ur verkligheten värda att studeras av skeptiker och troende.

Milans levnadshistoria skildras i

CLARENCE W. HALL
Ur djupen

Häft. 5:—, inb. 7:25.

I bokhandeln eller från
Frälsningsarméns Högkvarter
Östermalmsgatan 71, Stockholm.

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.